

TARİHÇE

1900

Türkiye’de medrese dışında ve üniversite kurumu içinde yüksek din öğretiminin başlangıç yılı, **1900’dür**. Bu tarihten önce Meşihat Makamı’na bağlı medreselerde zaten yüksek düzeyde din eğitimi-öğretimi yapılmakta; bu medreseler, toplumun ve devletin ihtiyaç duyduğu görevlileri yetiştirmenin yanında öyle ya da böyle bilgi üretmekteydi.

1900

Medresenin dışında ilahiyat eğitiminin ele alındığı ilk somut uygulama, Darülfünun-i Şahane’de gerçekleştirilmiştir. Darülfünun-i Şahane için hazırlanan 15 Ağustos 1900 tarihli Nizamname’ye göre, yüksek din öğretimiyle iştigal edecek olan **Ulum-i Âliye-i Diniye**, kurumun üç bölümünden biri olmuştur. Bu bölümün adı II. Meşrutiyet’in ilanının ardından **Ulûm-i Şer’iye** şeklinde değiştirilmiştir

1914
-24

1914 yılında kurulan Darü’l Hilafeti’l-Âliye medresesinin Âli kısmı açılınca üniversite bünyesindeki Ulûm-i Şer’iye Şubesi lağvedilmiş, burada öğrenim gören talebeler medreseye aktarılmıştır. Böylece on dört yıl medrese dışında kalan ilahiyat eğitimi, üniversiteden kopmuş ve medrese, tekrar yüksek din öğretiminin tek yetkili kurumu olmuştur.

1924

Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte, eğitimde bazı yeni ve önemli gelişmeler yaşanmıştır. Nitekim 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak, bütün öğretim müesseseleri ilgili kurumlardan alınıp Maarif Vekâletine bağlanmıştır. **Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun dördüncü maddesi, “yüksek diniyyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darülfünun’da bir ilahiyat fakültesi açılmasını” emreliyordu.**

1924
-36

21 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen İstanbul Darülfünun Talimatnamesi’yle Darülfünun’da mevcut dört fakülteye (Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen) İlahiyat da eklenmiştir. Fakülte, 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite reformuyla ömrünü tamamlamış; bu reformla öğrencisi olmayan etkisiz bir enstitüye dönüştürülmüş; bu enstitü de 1936 yılında tarih sahnesinden silinmiştir. Bu tarihten sonra ülkede, yüksek düzeyde din eğitimi-öğretimi veren ya da bu alanda araştırma yapan bir kurum kalmamıştır.

1949

1948 yılının başında Meclis’e ilahiyat fakültesinin yeniden açılması için teklifler verilmiştir. **3 Mayıs 1949 tarihinde Meclis gündemine gelen Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun, 4 Haziran 1949 günü yapılan görüşmelerin ardından kabul edilmiş ve böylece Ankara Üniversitesine bağlı bir ilahiyat fakültesinin kurulmasına karar verilmiştir.**

1959
-80

Bu tarihten on yıl sonra İstanbul'da ilk kez üniversite dışında bir yüksek din eğitimi kurumu açılmıştır. MEB Müdürler Komisyonu kararıyla açılan bu müessesenin adı, **İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'dür**. Enstitü, **19 Kasım 1959 tarihinde eğitime başlamıştır**. Yüksek İslam Enstitülerinin açılması, bu tarihten sonra peyderpey devam etmiş; sırasıyla 1965'te Kayseri, 1966'da İzmir, 1969'da Erzurum, 1975'te Bursa, 1976'da Samsun ve 1979'da Yozgat YİE'leri hizmete başlamıştır. Böylece 1980 askeri ihtilaline kadar toplam, Yüksek İslam Enstitüsü sayısı, sekize yükselmiştir

1971

Atatürk Üniversitesi Senatosu, 12 Şubat 1971 tarihinde aldığı kararla dini alanda yeni bir fakültenin açılmasını onaylamış ve fakültenin ismini **İslami İlimler Fakültesi** olarak kararlaştırmıştır. Böylece üniversite bünyesinde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden sonra yeni bir ilahiyat fakültesi daha açılmıştır.

1982

1980 askeri ihtilali sonrasında yüksek din eğitiminde bazı düzenlemeler olmuştur. Bunların en önemlisi, **20 Temmuz 1982 tarihinde alınan bir kararla, Yüksek İslam Enstitülerinin fakülteye çevrilmesidir**. Bu kararla, fakülteye dönüştürülen İstanbul YİE, Marmara Üniversitesine; Konya YİE, Selçuk Üniversitesine; Kayseri YİE, Erciyes Üniversitesine; İzmir YİE, Dokuz Eylül Üniversitesine; Erzurum YİE, İslami İlimler Fakültesiyle birleştirilerek Atatürk Üniversitesine; Bursa YİE, Uludağ Üniversitesine ve Samsun YİE Ondokuz Mayıs Üniversitesine bağlanmıştır

1987
-97

Bu dönemde Yozgat'taki enstitünün kapatılması yüksek din öğretimindeki nadir olumsuz gelişmelerden biri olmuştur. Daha sonra bu fakülteye ek olarak **1987 yılında Şanlıurfa'da Gaziantep Üniversitesi'ne bağlı bir ilahiyat fakültesi daha açılmıştır**. Böylece ilahiyat fakültelerinin sayısı dokuza yükselmiştir. Takip eden yıllarda fakülte sayısındaki ilk ciddi genişleme, 1992 yılında olmuştur. En önemlisi 3 Temmuz 1992 tarih ve 3837 Sayılı Kanun olmak üzere bundan sonra çıkarılan bakanlar kurulu kararları veya kanunlarla ikinci nesil diyebileceğimiz yeni fakülteler açılmıştır. **1997'de vuku bulan 28 Şubat sürecine gelindiğinde ülkede toplam 22 fakülteyle aktif eğitime devam eden yüksek din eğitimi, bu tarihten itibaren yıllar sürece bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir**.

1997

28 Şubat müdahalesini takip eden süreçte YÖK, ilahiyat fakültelerinin işlevlerini azaltacak bir dizi icraat ortaya koymaya başlamıştır. Bu icraatların ilk uygulaması, o zamana kadar hem ilk ve ortaöğretim kurumlarına, hem de imam hatip liselerine öğretmen yetiştiren; aynı zamanda Diyanet'in ihtiyaçlarını da karşılayan **ilahiyat fakültelerinin öğretmen yetiştirme sisteminin topyekûn değişmesi gerekçesiyle yapısal dönüşümlere uğratılmasıdır**.

1997

Dokuz kişilik İlahiyat Milli Komitesi'nin yaptığı çalışma sonucunda YÖK, **11 Temmuz 1997 tarihinde aldığı bir kararla bu kurumları ikiye ayırmıştır**. Bu ayrımla seksenlerin başında tek parça haline gelmiş olan ilahiyat eğitimi tekrar bölünmüştür. Bu bölünme neticesinde ise **İlahiyat Lisans Programı ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı** adlarıyla iki yeni program ortaya çıkmıştır.

1998

1998-1999 öğretim yılında ilk öğrencilerini almaya başlayan Yeni İlahiyat Lisans Programı (YİLP), çeşitli değişikliklere uğrasa da bugün de varlığını devam ettirmektedir. Bu programa biçilen rol, yukarıda da belirtildiği gibi ortaöğretim DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlerinin alan bilgisi eğitimlerini yapmak ve bunun dışında eskiden olduğu gibi Diyanet'e din hizmetlerini yürütecek elemanlar yetiştirmektir.

KONTEN
-JAN

1997 yılında birinci ve ikinci öğretimde toplam **3288** öğrenci alan İlahiyat fakültelerinin kontenjanları, bu yıldan itibaren peyderpey azalmış; 1999'da ikinci öğretim programları kapatılarak; **İlahiyat Lisans Programı'nın kontenjanı 1318'e düşürülmüştür. 2004 yılına gelindiğinde ise, kontenjan sayısı sadece 501'dir.** Kontenjanlar, 2005'ten itibaren cüzi de olsa tekrar kıpırdamaya başlamış; 2008'den itibaren de ikinci öğretim programlarının açılması da dâhil eski haline yaklaşmıştır. Ondan sonra hem ilahiyat fakültesi sayısı, hem de öğrenci kontenjanları, **bu sefer anormal derecede artmaya başlamıştır.**

2013

15 Ağustos 2013 tarihinde YÖK Genel Kurulu'nda alınan ve hem genel hem de ilahiyat kamuoyunda tepki yaratan karardır. Bu tarihte YÖK, İlahiyat Çalışma Grubu'nun hazırlamış olduğu rapor doğrultusunda bütün ilahiyat fakültelerinin ismini **'İslami İlimler Fakültesi'ne dönüştürme kararı almış;** ayrıca müfredatta ciddi bir revizyona gitmiştir. **Gelen tepkiler üzerine bu karar uygulanamamıştır.**

2015

YÖK, İlahiyat müfredatlarına müdahale etme hevesinden vazgeçmemiş; 1 Temmuz **2015 tarihli Yürütme Kurulu Toplantısı'nda aldığı kararla ilahiyat müfredatını tekrar değiştirmiştir.** Bu değişiklik Kur'an-Kerim dersinin her dönem; Arapça, Hadis, Fıkıh ve Tefsir derslerinin en az altı dönem okutulması emredilmiştir.

2006 yılında YÖK'ün aldığı bir kararla, tüm İDKAB programları eğitim fakültelerine aktarılmıştır. Bu aktarım esnasında Ankara, Atatürk, Çukurova, Dokuz Eylül, İstanbul, Marmara, Ondokuz Mayıs, Selçuk ve Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakülteleri bünyesinde açılmış olan İDKAB Öğretmenliği Programı **buralardan ayrılarak aynı üniversitelerin eğitim/ eğitim bilimleri fakültelerine bağlanmıştır.**

Daha sonraki dönemde 27 Temmuz 2010 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü'nün adı, tekrar İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü olarak değiştirilmiştir. Öğretim üyesi yetersizliğinden dolayı YÖK, bu kurumları 10 Mayıs 2012 tarihli Genel Kurul toplantısında alınan bir kararla tekrar ilahiyat fakültelerine aktarma kararı almıştır. Daha sonra Danıştay bu kararın yürütmesini durdurmuştur.

2010 yılında eğitim fakültesinde öğrenciliğe başlayan bir **öğretmen adayı, 2010-2011 ve 2011-2012 öğretim yılında eğitim fakültesi, 2012-2013 öğretim yılında ilahiyat fakültesi öğrencisi olmuş, 2013-2014 öğretim yılında eğitim fakültesi öğrencisi olarak mezun olmuştur.** Kendisinden bir yıl önce mezun olan arkadaşı, eğitim fakültesi DKAB Bölümünü bitirmiş, iki yıl sonra mezun olacak olan ise, ilahiyat fakültesi İDKAB öğrencisi olarak mezun olmuştur.

2017 yılı sonu itibariyle toplam ilahiyat eğitimi kurumu sayısı doksanı aşmıştır. 2019 itibariyle 105 ilahiyat fakültesinde yaklaşık 18.000 öğrenci eğitim görmektedir. Bu durum mezun olan öğrencilerde istihdam problemini ortaya çıkarmıştır.

Tablo 1: İDKAB / DKAB Kontenjanları 1998-2013

Yıl	1.Öğretim	2.Öğretim	Toplam	Yıl	1.Öğretim	2.Öğretim	Toplam
1998	514	0	514	2006	558	0	558
1999	660	0	660	2007	507	0	507
2000	800	0	800	2008	718	0	718
2001	812	0	812	2009	1061	40	1101
2002	618	0	618	2010	1755	1268	3023
2003	430	0	430	2011	1922	1380	3302
2004	444	0	444	2012	2477	1816	4293
2005	485	0	485	2013	3254	2569	5823

Tablo 2: İlahiyat Fakültesi Lisans Kontenjanları 1992-2017

Y	I. Öğretim	II. Öğretim	Toplam	Yıl	I. Öğretim	II. Öğretim	Topl
1992	1246	0	1246	2005	567	0	567
1993	1517	505	2022	2006	675	0	675
1994	1877	688	2565	2007	820	0	820
1995	1964	982	2946	2008	2074	577	2651
1996	1865	865	2730	2009	3250	2439	5689
1997	2183	1105	3288	2010	3542	3082	6624
1998	1445	533	1978	2011	4266	3679	7945
1999	1318	0	1318	2012	5029	4135	9164
2000	1273	0	1273	2013	5883	4976	10859
2001	914	0	914	2014	9984	6052	16036
2002	692	0	692	2015	10372	5758	16130
2003	511	0	511	2016	10454	5758	16212
2004	501	0	501	2017	11384	5533	16917

İLAHİYAT FAKÜLTESİNDE SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bu sonuçlar doğrultusunda şu somut önerilerde bulunulabilir:

Bugün Batıda farklı isimlerle oldukça yaygın bir ağa sahip olan yüksek din öğretimi ve dini araştırma kurumları, merkezi olmayan bu ağ sayesinde kendi arasında resmi değilse bile belirgin bir görev dağılımı oluşturmuş; bu sayede bir yandan profesyonel din adamları yetiştirirken, bir yandan da araştırma yaparak bilgi üretimine katkı sağlama imkânı elde etmiştir. **Türkiye'deki ilahiyat fakülteleri ise üniversitenin geri kalanında olduğu gibi Batı'ya nazaran daha merkezîyetçi bir kaygıyla şekillendirilmiştir.** Batı'nın ilahiyatının Türkiye'nin ilahiyatına nazaran daha üretken olduğunu göz önünde bulundurursak, felsefi boyutta olmasa bile, teknik anlamda, Batı ilahiyat kurumlarının yapısal durumundan yararlanma yolları bulunabilir. **Bu noktada yapılması gereken ilk iş, katı merkezîyetçi yapının zayıflatılmasıdır.** Ancak bunu yaparken tabanın özerk hareket etme kapasitesinin de ciddi anlamda zayıf olduğu hesaba katılmalı ve süreç tedrici olarak uygulamaya konulmalıdır.

İlahiyat eğitimi ve ilahiyat araştırması ciddi bir iştir. Toplumda herkesin ilahiyat için görüş beyan etmesi mutlaka serbest olmalıdır. Ancak her görüşün karşılık bulamayacağı da bilinmelidir. **Bu bakımdan ilahiyatla ilgili kararlar alınırken, katılımcılık esasında hareket edilmeli, tüm kararlar, tabandan tavana doğru gerçekteki bir nakış gibi işlenmelidir. Bunun için de kişilere değil, kurullara yetki verilmeli ve bu yetkinin kullanımı denetlenmelidir.**

İlahiyat fakültelerinin araştırma sahasının hem dünyevi hem de metafiziksel boyutu vardır. **Dünyevi boyutu için olmasa bile metafiziksel yönü için akademik kapasite anlamında yüksek düzeyde yetenekli öğrencilerin ilahiyata kazandırılması gerekir.** Bunun için de yapılması gereken şey, niceliksel genişlemeyi derhal durdurmak ve en azından belli başlı fakülteleri, daha seçkinci hale getirmektir. Niceliksel daralma, iki alanda hemen gerçekleşmelidir. **Birincisi, toplam fakülte sayısı ellinin hatta kırkın altına indirilmelidir. İkinci olarak da kontenjanlar, en azından yarı yarıya azaltılmalı ve İLİTAM'lar kapatılmalıdır.**

İlahiyat alanında bilimsel çalışma yapacak olanlar için daha ağır şartlar getirilmelidir. Bu şartların arasında Arapçanın yanı sıra bir Batı dilinde de araştırma yapma, o araştırmayı yayınlama ve sunma kapasitesi mutlaka aranmalıdır. Lisansüstü eğitime geçişte eleştirel ve bilimsel düşünce ile ahlak ve vicdan sorunu bulunan ya da belirli gruplara müntesip olan veya bu yapılara karşı zaafı olan kişilerin fakültelerin akademik kadrolarını meşgul etmelerini engelleyecek şeffaf ölçütler getirilmelidir. Kuşkusuz, kriterler ne kadar yukarıda tutulursa, bu alanda kariyer planlayanlar, kendilerini geleceğe o kadar hazırlayacaklardır.

Son olarak ilahiyatta okutulan derslerin hedefi bugünün insanı olmalıdır. Çünkü bugünün insanının yüz yüze kaldığı sorunlar, bin yıl önce yaşayan insanıkinden büyük ölçüde farklılaşmıştır. Bu bakımdan ilahiyat fakültelerindeki eğitim-öğretim ortamlarında eğitimin temel ilkelerinden olan öğrenciye uygunluk, etkin katılım, hayatilik, bütünlük ve aktüalite gibi hususlara mutlaka yer verilmeli; ölçme ve değerlendirme ezbercilikten kurtarılmalıdır. Bunlar, yapılabilir şeylerdir. Elverir ki bu yönde bir irade ortaya konulsun.

Bayramali Nazıroğlu